

– у сфері забезпечення обігу та застосування зброї публічна адміністрація застосовує як правові, так і неправові форми адміністративної діяльності, серед яких: а) правові: видача дозволів, контроль, видання нормативних актів публічного адміністрування та ненормативних актів публічного адміністрування, забезпечення дотримання певних правил, своєчасне і якісне розслідування адміністративних справ тощо; б) неправові: перевірки, або так звані обстеження, організація постійної взаємодії оперативних служб, взяття на облік експериментально відстріляних куль і гільз, створен-

ня державної кулегільзотеки, зберігання відстріляних гільз і куль; виготовлення бланків дозволів тощо.

Отже, форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні – це зовнішньо виражена діяльність суб'єктів публічного адміністрування (в основному посадових осіб і підрозділів Міністерства внутрішніх справ України), яка здійснюється в межах їхньої компетенції і спрямована на гарантування прав, свобод і законних інтересів суб'єктів адміністративних відносин у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України : [підручник] / В.В. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 805 с.
2. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.Ш. Чомахашвілі ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2008. – 19 с.
3. Опацький Р.М. Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики / Р.М. Опацький // Порівняльно аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 252–256.
4. Кузьменко О.В. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем) : [навч. посіб.] / О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В. Пflugатир та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 232 с.
5. Гриценко І.С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основі інституту вітчизняного адміністративного права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 / І.С. Гриценко ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2008. – 35 с.
6. Зброя: законодавчі аспекти. Правове регулювання обігу зброї // Юридичний вісник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yuricom.com/ua/yuridichnyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=631.
7. Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова КМУ від 12.10.1992 р. № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п>.
8. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 42. – Ст. 1574.

УДК 342.922

ОДНОРАЗОВА ГРОШОВА ДОПОМОГА ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ONE-TIME FINANCIAL AID AS PART OF THE SOCIAL PROTECTION OF SERVICEMEN ARMED FORCES OF UKRAINE

Жидченко К.П.,
здобувач

Військового інституту

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглядається одноразова грошова допомога як вид соціального захисту військовослужбовців в контексті забезпечення державою реалізації їх прав та інтересів. Проаналізовані підходи різних вчених щодо визначення поняття соціального захисту військовослужбовців як окремої категорії громадян. Виділені основні види компенсацій (відшкодування), тобто підстави виплати одноразової грошової допомоги.

Ключові слова: соціальний захист, військова служба, грошова допомога, військовослужбовець, соціальні інтереси, державні гарантії.

В статье рассматривается одноразовая денежная помощь как вид социальной защиты военнослужащих в контексте обеспечения государством реализации их прав и интересов. Проанализированы подходы различных ученых относительно определения понятия социальной защиты военнослужащих как отдельной категории граждан. Выделены основные виды компенсаций (возмещения), то есть основания для выплаты одноразовой денежной помощи.

Ключевые слова: социальная защита, военная служба, денежная помощь, военнослужащий, социальные интересы, государственные гарантии.

The article deals with one-time cash assistance as a form of social protection of servicemen in the context of the state to realize their rights and interests. It is analyzed the different scientists' approaches concerning the definition of military social protection as individual categories of citizens. The article defines basic forms of compensations (reimbursements) which are grounds for payment for one time financial assistance.

Key words: social protection, military service, financial assistance, military servicemen, social interest, state guarantees.

Постановка проблеми. Поняття «соціальний захист» досить нове – воно почало використовуватись у міжнародних актах тільки в середині ХХ століття. Соціальний захист розуміється як більш широке за значенням та змістом соціальне явище, ніж соціальне забезпечення. У широкому значенні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі.

У вузькому значенні соціальний захист – це соціально-захисна діяльність держави щодо забезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. З огляду на ці визначення можна з упевненістю стверджувати, що держава безпосередньо чи опосередковано бере участь у створенні соціального захисту осіб, що мають в цьому потребу.

Термін «соціальний захист» замінив термін «соціальне забезпечення», який зберігає право на існування, проте характеризує дещо вужче поняття, ніж соціальний захист. Соціальне забезпечення є складовою системи соціального захисту і виконує функцію накопичення та розподілу коштів соціального захисту, призначених для соціальної допомоги, виплат по соціальному страхуванню [1, с. 344].

Право людини на соціальний захист є конституційним правом. Адаже згідно зі статтею 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом [2, с. 141].

На сьогодні серед учених існують різні погляди щодо визначення соціального захисту, особливо коли це стосується певних соціальних категорій громадян, яким соціальний захист гарантується у зв'язку зі специфікою їх професійної діяльності, зокрема військовослужбовців.

Стан опрацювання. В цілому дослідженнями питань соціального захисту займалися такі вчені, як В.С. Андреев, Н.Б. Бологіна, Ж.А. Горбачова, І.В. Захаров, Р.І. Іванова, Е.Е. Мачульська, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, Е.Г. Тучкова, Я.М. Фогель, О.Г. Чутчева, В.Ш. Шайхатдинов, у військовій сфері питання соціального захисту найшли своє відображення у роботах В.Й. Пашинського, В.І. Алещенка, С.С. Корольова, М.І. Карпенка та інших.

Проте варто зазначити, що сьогодні існує необхідність у подальших розробках щодо визначення особливостей побудови системи соціального захисту соціально незахищених категорій населення.

Метою статті є визначення одноразової грошової допомоги як одного з елементів соціального захисту військовослужбовців у контексті виконання державою законодавчо закріплених гарантій, пільг і компенсацій, які певним чином мають відшкодувати додаткові фізичні та психічні навантаження військовослужбовцям, обмеження їх певних загальногромадянських прав у зв'язку з виконанням ними обов'язків військової служби.

Виклад основного матеріалу. В юридичній енциклопедії під поняттям соціального захисту розуміється система економічних, правових, організаційних та інших заходів держави із забезпечення соціальних прав і гарантій громадян [3].

Не можна не погодитись із думкою Н.Б. Болотіної, яка зазначила, що соціальний захист – це система юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів і заходів у державі, спрямованих на забезпечення населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків [4, с. 615].

З точки зору Л.І. Дідівської, Л.С. Головки, соціальний захист населення – це державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі, через установа соціальних стандартів [5, с. 209].

Близьке за значенням визначення соціального захисту дають В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Ліанова. На їхню думку, поняття «соціального захисту» включає в себе комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах [6, с. 265].

В.В. Москаленко визначає соціальний захист як певний механізм, за допомогою якого досягається мінімальний життєвий рівень громадян, це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив [7, с. 42].

На думку П.І. Шевчука, соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов [8, с. 178].

У цьому ракурсі соціальний захист розглядається як правова категорія. Крім того, поняття «соціальний захист» у науковій літературі вживається в різних значеннях: суспільно-історичний тип матеріального забезпечення старезних і непрацездатних; особлива форма розподільчих відносин, що виникають у процесі розподілу частини суспільних фондів споживання; предмет соціальної політики країни; невід'ємний елемент способу життя й якості життя; самостійна функція держави; правова форма матеріального забезпечення певних категорій осіб; форма опосередкованого стимулювання активної участі громадян у соціально-економічному житті суспільства; конституційне соціальне право людини; галузь права тощо [9, с. 616].

Щодо забезпечення соціального захисту військовослужбовців як окремої категорії громадян, що потребують реалізації певних державних програм, висловив позицію О.М. Щербінін.

З точки зору вченого, під «соціальним захистом військовослужбовців» слід розуміти правову діяльність держави із здійснення завдань соціальної політики щодо надання військовослужбовцям Збройних Сил України прав на гідний і здоровий рівень життя для розвитку особистості, нормального морального і фізичного відновлення за їхні навантаження при виконанні обов'язків і військової служби [10, с. 19–21].

У свою чергу, В.Ш. Шайхатдінов висловлює думку про те, що до соціального захисту входить діяльність держави та органів місцевого самоврядування із забезпечення громадян житлом, матеріального обслуговування та забезпечення працевдатних та інших осіб, котрі потребують соціальної підтримки [11, с. 5–26].

Крім того, визначення соціального захисту військовослужбовців закріплено й законодавчо. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» соціальний захист – це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [12].

Виходячи з наведених визначень соціального захисту взагалі та соціального захисту військовослужбовців зокрема, ми можемо надати визначення соціального захисту військовослужбовців як сукупності економіко-правових гарантій, що реалізуються через механізми забезпечення державою прав та свобод військовослужбовців, пов'язаних із процесами стабілізації соціальних ризиків.

При цьому слід зазначити, що одноразова грошова допомога як елемент соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України та механізм стабілізації соціальних коливань наділена певною специфікою, що становить систему виплат держави, які здійснюються на принципово інших засадах і перш за все без попередніх внесків (як це має місце у разі соціального страхування) та без огляду на потребу в цих коштах їх отримувача (як це відбувається при наданні соціальної допомоги).

Реалізацію соціального захисту військовослужбовців через призму виплати одноразової грошової допомоги слід розглядати як правову та економічну категорію. Вона є засобом перерозподілу доходів і подолання соціальної нерівності, зокрема, за допомогою соціального забезпечення, коли частина національного доходу спрямована на потреби вразливих категорій населення якими є військовослужбовці через встановлені державою обмеження їх загальногромадянських прав, додаткові фізичні і психологічні навантаження, ризик для життя і здоров'я тощо.

Такий перерозподіл можливий тільки через правове регулювання. Норми права закріплюють організаційно-правові форми здійснення соціального захисту, джерела фінансування таких виплат, коло

осіб, які потребують соціального забезпечення, а також умови і порядок його надання.

Зазвичай розглядають соціальний захист не лише окремої особи, а й суспільства взагалом. Він є складовою національної безпеки, що визначає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також від загрози соціальним інтересам.

Тобто гарантування виплати одноразової грошової допомоги як одного з видів соціального захисту військовослужбовців є складовим національної безпеки, що повинна узгоджуватись із підтриманням стабільності у суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості у військовому середовищі. Слід зазначити, що соціальний захист є поняттям значно вужчим, ніж соціальна політика. Сфера дії соціального захисту обмежується безпосередньо особою, членами її сім'ї та їхнім добробутом. Проте кінцеві цілі і соціального захисту, і соціальної політики практично однакові.

Соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України є системою, тому що його можна розділити на взаємопов'язані й взаємодіючі частини і компоненти. Ці компоненти мають власну структуру й тому можуть бути визначені як підсистеми вихідної, більшого рівня системи.

Визначено, що станом на сьогодні пільги, тобто особливі права, переваги та привілеї, які надаються військовослужбовцям на підставі чинного законодавства з метою компенсації певних обмежень їх прав і свобод, пов'язаних із перебуванням на військовій службі та стимулюванням зацікавленості в її проходженні.

Зокрема, компенсації (відшкодування), тобто підстави виплати одноразової грошової допомоги поділяють на види: при загибелі та при втраті працевдатності. Так, сім'ям військовослужбовців, які загинули чи померли в період проходження військової служби, надається допомога в проведенні похорону і компенсуються матеріальні витрати на ритуальні послуги та на спорудження пам'ятників.

У разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання ним обов'язків військової служби компенсація надається сім'ї загиблого (померлого), а в разі її відсутності його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі десятирічного грошового забезпечення загиблого (померлого) за останньою посадою.

Компенсації при втраті працевдатності у разі поранення (контузії, травми або каліцтва), заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення зі служби чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період проходження військової служби, залежно від ступеня втрати працевдатності, виплачуються військовослужбовцю у вигляді одноразової грошової допомоги в розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою [13].

Висновки. Безумовно, така активна діяльність держави у сфері соціальної політики стосовно військовослужбовців є значним досягненням, але в Україні досі не прийнято єдиного законодавчого акту, який би закріплював усю систему державної допомоги військовослужбовцям, їх сім'ям в разі їх загибелі. Необхідність, на нашу думку, прийняття акту, що кодифікував би соціальні закони у цій сфері, пов'язана з тим, що, не дивлячись на істотний прогрес законодавства у сфері соціального страхування і захисту окремих верств населення, все ще існує ряд проблем.

Вони полягають в тому, що законодавство, що стосується цієї сфери, містить значну кількість неузгоджених норм відносно соціального захисту військовослужбовців. З прийняттям такого кодексу доречним було б встановити єдині стандарти соці-

ального забезпечення і надання соціальних послуг.

Отже, станом на сьогодні законодавство закріплює та гарантує здійснення одного з найважливіших прав – права на соціальний захист. Визначальною ж для розуміння соціального захисту є стаття 46 Конституції України, яка визначає право громадян на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом.

Важливо зазначити, що соціальний захист в Україні надається як для окремих категорій осіб, якими є військовослужбовці, так і для всього населення України загалом. Державна соціальна допомога як форма соціального захисту становить систему грошової компенсації, що надається за рахунок державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Право социального обеспечения : [учебное пособие] / под ред. К.Н. Гусова. – М. : «Проспект», 1999. – 344 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [за ред. Ю.С. Шемшученка та ін.] – К. : Вид-во «Українська енциклопедія», 1999–2004. – Т. 2. – 1999. – 620 с.
4. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України : [навч. посіб.] / Н.Б. Болотіна. – К., 2005. – 615 с.
5. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209 с.
6. Скуратівський В.А. Соціальна політика / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 265 с.
7. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави / В.В. Москаленко // Наукові записки. – 2003. – Т. 21. – С. 42.
8. Шевчук П.І. Соціальна політика та соціальна безпека : [навчальний посібник] / П.І. Шевчук. – Львів : Вид-во ЛПРІДУ УАДУ, 2003. – 178 с.
9. Основи законодавства України : [підручник] / [В.І. Кириленко, А.М. Бережний, В.П. Базов та ін.] / за заг. ред. В.І. Кириленка. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 616 с.
10. Щербінін О.М. Удосконалення законодавства щодо соціального захисту військовослужбовців: сучасний стан та перспективи / О.М. Щербінін // Право військової сфери. – 2007. – № 1. – С. 19–21.
11. Шайхатдинов В.Ш. Теоретические проблемы советского права социального обеспечения / В.Ш. Шайхатдинов. – Свердловск, 1986. – 350 с.
12. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» // ВВР України. – 1992. – № 15. – Ст. 190.
13. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 17.